

Asia: VN/1393/2020

Työryhmän mietintö lähestymiskiellon tehostamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi

Työryhmä on mietintönsä kohdassa 4.1.8 (muut kuin lainsäädäntöehdotukset) katsonut, että väliaikaisen lähestymiskiellon määrittämisen yhteydessä poliisin tai syyttäjän tulisi ohjata kiellolla suojattava henkilö moniammatilliseen MARAK-riskinarvioitiin tai muuhun vastaavaan riskinarviointimenettelyyn, jossa arvioitaisiin suojattavaan henkilöön kohdistuvan vakavan väkivallan uusiutumisen riski ja tehtäisiin yksilöllinen turvallisuussuunnitelma, jossa tapauskohtaisesti kartoitettaisiin tarvittavat turvallisuutta parantavat toimenpiteet.

Työryhmän varsinaisiin lainsäädäntöehdotuksiin ei kuitenkaan sisälly mainintaa riskienarviointimenettelyistä tai yksilöllisten turvallisuussuunnitelmien laatimisesta eikä näitä toimenpiteitä mainita myöskään ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia koskevassa arvioissa (kohta 4.2.1). Mikäli turvallisuussuunnitelma käsittäisi esimerkiksi kodin suojauksen parantamisen, työryhmän mietinnössä ei ole pohdittu miten ja kenen kustannuksella muutokset käytännössä toteutettaisiin.

Nykytilan kuvauksessaan (kohta 2.2.1) työryhmä on tuonut esiin Poliisihallituksen 5.6.2020 antaman ohjeen (POL-2020-28566) poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa. Ohjeen mukaan poliisin tulee perhe- ja lähisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa arvioida väkivallan vakavuutta ja toistuvuutta sekä kuolemanvaaraa hallitakseen riskejä ja tarjotakseen rikoksen uhrille turvallisuutta ja tukea yhteen sovitetuin toimin. Riskitekijöiden kartoittamista tulee ohjeen mukaan seurata oikea-aikainen ja johdonmukainen puuttuminen riskien syihin, mikä vaatii tehokasta yhteistyötä eri viranomaisten sekä järjestöjen kesken.

Mikäli edellä kerrottua toimintaa halutaan kattavasti toteuttaa kaikkialla maassa, siitä tulisi nähdäkseni säätää laissa ja toimintaan tulisi myös varata riittävät resurssit. Moniammatillinen MARAK-riskienarviointi ei välttämättä käynnisty perheväkivaltatapauksissa maaseudulla samoin

edellytyksin kuin suurissa kaupungeissa eikä tehokasta turvallisuussuunnitelmaakaan ole helppo laatia alueella, jossa lähin poliisipartio saattaa olla tuntien ajomatkan päässä.

Työryhmän mietinnössä esitetyt kehittämissuositukset ovat kaikin puolin kannatettavia, mutta hankkeen jatkovalmistelussa niiden tueksi tulisi esittää enemmän konkretiaa ja realististen toteuttamismahdollisuuksien edellyttämiä resursseja.

2. Lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

Työryhmä ei ole ehdottanut muutoksia lähestymiskiellon määräämisen perusedellytyksiin.

Lähestymiskielto voidaan lähestymiskiellosta annetun lain (lähestymiskieltolaki) 1 §:n 1 momentin mukaan määrätä henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi. Lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä arvioitaessa on lain 2 a §:n mukaan otettava huomioon rikoksen uhan tai muun häirinnän tai jo tapahtuneen rikoksen laatu ja mahdollinen toistuvuus. Keskeinen merkitys on siis aiemmillä suojattavan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneilla rikoksilla tai niitä koskevilla väitteillä.

Työryhmä ei ole pohtinut käytännössä ajoittain ongelmalliseksi osoittautuneita lähestymiskiellon määräämiseen liittyviä näyttökynnyksiä, vaikka työryhmän toimeksiannon laajuus olisi nähdäkseen antanut siihenkin mahdollisuuden. Pidän tätä puutteena työryhmän muilta osin perusteellisessa työssä.

Lähestymiskielto voidaan lain 2 §:n 1 momentin mukaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä.

Näyttökynnyksenä ”perusteltu aihe olettaa” lienee syytekynnystä tai vangitsemiskynnystä alempi ja lähellä tasoa ”syytä epäillä”. Todennäköisyysarvio kohdistuu kuitenkin tulevaisuuteen eikä siis suoranaisesti siihen, onko henkilö tehnyt aikaisemmin jotakin. Tulevaisuutta koskeva arvio lähestymiskieltoasioissa perustetaan käytännössä silti henkilön aikaisempaan toimintaan eli siihen, onko henkilö aikaisemmin kohdistanut suojattavaan henkilöön esimerkiksi väkivaltaa tai uhkaillut tätä. Lähestymiskieltoasioissa joudutaan siis pohtimaan, kuinka vahvaa näyttöä näistä aikaisemmista teoista voidaan lähestymiskieltohakemuksen käsittelyssä edellyttää ja mikä merkitys syyttömyysolettamalla kenties tässä asiayhteydessä on.

Vain harvoin lähestymiskieltohakemuksen tueksi esitetty näyttö aikaisemmista tapahtumista perustuu lainvoimaisiin tuomioihin tai muuhun selvästi tuomitsemiskynnyksen ylittävään näyttöön. Tulevaisuuteen kohdistuva arvio joudutaan siis lähestymiskieltoasioissa usein tekemään aikaisempien tapahtumien osalta alhaisemmalla näyttötasolla kuin rikosprosessissa, jossa menneistä tapahtumista lähtökohtaisesti edellytetään tuomitsemiskynnyksen ylittävää näyttöä.

Lähestymiskieltoasioiden ratkaisuja käytetään usein todisteina lasten huoltoa ja tapaamista koskevissa asioissa, joissa niiden merkitystä näyttönä tyypillisesti asianosaisten toimesta korostetaan kiinnittämättä huomiota lähestymiskieltoasioiden rikosasioita alhaisempaan näyttökynnykseen.

Lähestymiskieltoasioihin liittyvien näyttökynnysten ongelmallisuutta ei lainkaan helpota, että perheen sisäisen lähestymiskiellon edellytyksenä on lain 2 §:n 2 momentin mukaan se, että henkilön uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän ”todennäköisesti tulisi tekemään” itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen. Oikeuskäytännönkin valossa on jokseenkin epäselvää, kuinka paljon enemmän - tai kuinka paljon vahvempaa - näyttöä perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskevissa asioissa tulisi esittää kuin muissa lähestymiskieltoasioissa.

3. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta

Totean ensinnäkin sen, että latinaan perustuvasta ja yleiskielelle vieraasta ilmaisusta ”viran puolesta” (ex officio) on monissa yhteyksissä, varsinkin lainkäytössä, luovuttu. Sen sijasta käytetään esimerkiksi tuomioistuinten palautusratkaisujen yhteydessä ilmaisua ”omasta aloitteestaan”, jota pitäisin tässäkin yhteydessä informatiivisempänä tapana ilmaista sama asia.

Voimassa olevan lähestymiskieltoain 11 §:n 2 momentin mukaan väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen omasta aloitteesta edellyttää välittömän ja ilmeisen suojan tarpeen lisäksi, että asiassa ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon vuoksi tai muusta syystä kykene itse kieltoa hakemaan.

Työryhmän ehdotuksen mukaan edellä selostettua säännöstä väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä viran puolesta tulisi muuttaa siten, että viran puolesta määräämisen edellytyksenä ei enää olisi se, että kiellolla suojattava henkilö ei kykene itse kieltoa hakemaan. Tavoitteena olisi alentaa kynnystä lähestymiskiellon määräämiseen viranomaisen omasta aloitteesta ja edistää väliaikaisen lähestymiskiellon käyttöä uhrin suojelemiseksi tilanteissa, joissa uhri on välittömässä hengen tai terveyden vaarassa.

Ehdotuksen mukaan lähestymiskielto voitaisiin määrätä jopa vastoin suojattavan henkilö tahtoa. Perusteena on tältä osin mainittu (s. 87) myös se, että Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvova

GREVIO-asiantuntijaryhmä kehotti suosituksissaan Suomen viranomaisia tehostamaan pyrkimyksiään lisätä väliaikaisten lähestymiskiellojen käyttöä. GREVIO kiinnitti huomiota siihen, että väliaikainen lähestymiskiello ei saa riippua uhrin tahdosta, vaan se pitää määrätä välittömästi viran puolesta osana valtion velvollisuutta estää väkivallan tapahtuminen (Istanbulin sopimuksen 5 artiklan 2 kohta).

Ehdotuksen tavoitteena on siis edistää käytäntöä, jossa uhrin suojelemisen sitä edellyttäessä poliisi määrää väliaikaisen lähestymiskiellon omasta aloitteestaan ja toimii silloin myös lähestymiskiellon hakijana käräjäoikeudessa. Viranomaisten käytäntöjä olisi työryhmän mukaan kehitettävä siten, että myös syyttäjä- tai sosiaaliviranomainen toimisi nykyistä useammin lähestymiskiellon hakijana.

Viranomaisaloitteisesti määrätyt lähestymiskiellot saattavat olla erityisen alttiita sille käytännössä esiintyvälle ongelmalle, ettei suojattava henkilö, usein ongelmallisen parisuhteen toinen osapuoli, välttämättä itse pyri edistämään lähestymiskiellon noudattamista. Päihteiden käyttöön liittyvä jatkuva väkivaltakaan ei asianosaisten näkökulmasta välttämättä aina ole riittävä syy parisuhteen lopettamiseen tai ulkopuolisen viranomaisen määräämän lähestymiskiellon noudattamiseen.

Työryhmä ei ole käsitellyt edellä kuvattuun ”loukatun suostumukseen” liittyviä ongelmia, joita lähestymiskiellojen rikkomiseen ajoittain jo nykyisin liittyy. Ajoittain esiintyy tilanteita, joissa suojeltava henkilö sallii tai jopa tekee aloitteen kiellettyyn tapaamiseen, vaikka kysymys olisi hänen itsensä hakemasta lähestymiskiellosta. Lähestymiskiellolla suojatulla ei kuitenkaan vallitsevan tulkinnan mukaan ole valtaa antaa lupaa poiketa lähestymiskiellosta. Lähestymiskiellon rikkominen on siis rangaistavaa, vaikka suojattu henkilö kutsuisi lähestymiskiellossa olevan henkilön luokseen. Kysymys ei siis ole varsi-naisesta teon rangaistavuuden poistavasta loukatun suostumuksesta. Lähestymiskiellon rikkomisen katsotaan kohdistuvan julkiseen valtaan ja vain toissijaisesti suojattuun henkilöön. On kuitenkin selvää, että jos yhteydenotto on tapahtunut suojatun henkilön aloitteesta, tällä on vaikutuksensa syyteharkintaan ja viime kädessä rangaistuksen määräämiseen. Ainakin teoriassa suojeltava henkilö saattaisi itekin syyllistyä lähestymiskiellon rikkomista koskevaan yllytykseen tai avunantoon pyytäessään kontaktia tai suostuessaan siihen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus nauttia perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Saman artiklan 2 kohdan mukaan viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä muun muassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Viranomaisaloitteisten tahdonvastaisten lähestymiskiellojen määrääminen ei perhe-elämän suojan kannaltakaan aina liene ongelmatonta.

4. Turvallisuutta parantavat toimenpiteet lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä

Kuten edellä on todettu, lähestymiskiellolla suojattavalla henkilöllä saattaa olla taloudellisia tai muita vaikeuksia esimerkiksi asumisturvallisuutta lisäävien laitteiden kuten turvalukkojen ja hälytyslaitteiden hankkimisessa tai lukkojen vaihtamisessa. Tällaiset toimenpiteet saattavat

kuitenkin käytännössä olla hyvinkin kiireellisiä ja tärkeämpiä kuin moniammatilliset arvioinnit ja ohjaukset taikka kysymys oikeudenkäyntimaksusta. Lähestymiskiellolla suojattavalla henkilöllä tulisi tarpeen vaatiessa olla mahdollisuudet saada nopeaa taloudellista tukea asumisturvallisuuden lisäämiseen.

Vakavissa tapauksissa suojattaville henkilöille tulisi rutiininomaisesti antaa vastaava mukana kuljetettava hälytinalaite kuin esimerkiksi ministereillä tai muilla erityistä suojaa saavilla henkilöille usein on mukanaan.

5. Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

Työryhmän ehdotuksen mukaan tukipalveluihin ohjaamista lähestymiskieltoasioissa tehostettaisiin. Lähestymiskieltolakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset lähestymiskiellolla suojattavan henkilön ohjaamisesta tukipalveluihin. Poliisin tai syyttäjän olisi väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä välitettävä kiellolla suojattavan yhteystiedot tukipalveluiden tarjoajalle, jos kiellolla suojattava siihen suostuu. Poliisilla tai syyttäjällä olisi lisäksi velvollisuus ilmoittaa kieltoon määrätylle henkilölle saatavilla olevista tukipalveluista.

Ehdotetut säännökset ovat kannatettavia, mutta niillä ei ole merkitystä, mikäli tukipalveluja ei tosiasiallisesti ole saatavilla. Työryhmän mietinnössä on todettu (s. 46), että lähisuuhdeväkivallan tekijöille tarkoitettuja palveluita on tällä hetkellä niukasti saatavilla ja palveluiden tarjonta vaihtelee suuresti eri puolella Suomea. Suuressa osassa maata palveluja ei ole tarjolla lainkaan.

Tukipalvelujen niukkojen resurssien osalta huomioni kiinnittyy siihen, että lakivaliokunta on perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskeneen lähestymiskieltolakiin tehdyn muutoksen käsittelyn yhteydessä jo 17 vuotta sitten korostanut erilaisten tukitoimenpiteiden merkitystä myös kieltoon määrättyjen henkilöiden osalta (LaVM 2/2004 vp, s. 3): ”Lain tavoitteiden toteutumisen kannalta tärkeää olisi esimerkiksi se, että kieltoon määrättävää henkilöä kannustetaan osallistumaan väkivaltaisen käyttäytymisen tai päihdekierteen katkaisemiseen tähtäävään ohjelmaan tai toimintaan. Tämä puolestaan edellyttää, että asiantuntevasti toteutettuja ohjelmia on riittävästi tarjolla eri puolilla maata.”

Tilanne ei työryhmän mietinnön perusteella vaikuta kieltoon määrättävän henkilön tukipalvelujen osalta olennaisesti parantuneen vuoden 2004 jälkeen.

6. Oikeudellinen apu

Lähestymiskieltoain 6 §:n mukaan asian käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään. Käytännössä lähestymiskieltohakemusten käsittely ei kuitenkaan yleensä juurikaan muistuta syyttäjävetoista rikosprosessia. Esimerkiksi todisteita ei osata

nimetä eikä teemoittaa eikä asiaesittelyjä tai loppulausuntoja pidetä, mikä johtuu siitä, että maallikot asioivat oikeudessa lähestymiskieltoasioissa usein ilman avustajaa. Menettely muistuttaa vanhaa inkvisitorista rikosprosessia, jossa puheenjohtaja käytännössä vastaa asian selvittämisestä. Avustajien lisääntyvä käyttö lähestymiskieltoasioissa on nähdäkseni kannatettava kehityssuunta ja se saattaisi osaltaan johtaa siihen, että käsittelyjen puheenjohtajavetoisuus vähenisi.

Työryhmä on ehdottanut säännöstä, jonka mukaan hakijalle voitaisiin määrätä oikeudenkäyntiavustaja sellaisessa lähestymiskieltoasiassa, jossa hakemuksen perusteena on vakava henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos. Pelkkä muu häirintä ei siis riittäisi avustajan saamiseen, vaikka häirinnän perusteella haettavan lähestymiskiellon saaminen on usein prosessuaalisesti haastavampaa kuin lähestymiskiellon hakeminen vakavammilla ja usein selvemmällä väkivaltaan liittyvillä perusteilla.

Tuomioistuin voisi ehdotuksen mukaan määrätä hakijalle avustajan, jos sitä rikoksen vakavuus, hakijan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen olisi pidettävä perusteltuna.

Avustajan palkkio maksettaisiin valtion varoista. Maininta siitä, että oikeudenkäyntiavustajasta olisi soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa asianomistajan oikeudenkäyntiavustajasta säädetään, viittaisi siihen, että kyseisen luvun 10 §:n 2 momentin säännös vastapuolen korvausvelvollisuudesta valtiolle tulisi sovellettavaksi myös lähestymiskieltoasian vastaajaan. Toisaalta lähestymiskieltoain 14 §:n pääsäännön mukaan asiaan osalliset vastaavat itse lähestymiskieltoasian käsittelystä johtuvista kustannuksista. Näiden lainkohtien suhdetta tulisi asian jatkovalmistelussa selventää.

Väliaikaisen lähestymiskiellon määrittämisestä asian käsittelyyn käräjäoikeudessa on toisinaan vain muutamia päiviä. Tämä saattaa käytännössä vaikeuttaa oikeusavustajan hankkimista. Vaikka prosessin nopeaa etenemistä voidaan puoltaa oikeusturvanäkökohdilla, voi nopeus käytännössä olla myös oikeusturvaa heikentävä asia oikeusavun saatavuuden kannalta.

7. Oikeudenkäyntimaksu

-

8. Lasten asema

Työryhmän mietinnön kohdassa 4.1.5 yhteydenottoja koskevan lähestymiskieltoain 3 §:n poikkeussäännöksen ehdotettua tarkentamista on kuvattu seuraavasti:

”Säännöstä lähestymiskiellon aikana tapahtuvista tarpeellisista yhteydenotoista selvennettäisiin. Yhteydenotto olisi sallittu vain erityisestä syystä, jota ei ole voitu ottaa huomioon lähestymiskieltoa

määrättäessä. Lapsiin liittyvät ennakoitavissa olevat yhteydenotot eivät olisi kiellon voimassaolon aikana sallittuja.”

Ehdotettu säädösteksti kuuluu puolestaan seuraavasti:

”Lähestymiskielto ei koske yhteydenottoja, joille on asiallinen peruste ja jotka ovat erityisestä syystä ilmeisen tarpeellisia.”

Työryhmän mietinnön säännöskohtaisista perusteluista (s. 76) ilmenee, että ehdotettu säännös koskisi ennalta arvaamattomia tilanteita, joita ei ole voitu ottaa huomioon lähestymiskieltoa koskevassa päätöksessä. Yhteydenotto voisi olla erityisestä syystä ilmeisen tarpeellinen esimerkiksi tilanteessa, jossa yhteinen lapsi äkillisesti sairastuu. Ehdotettu säännös ei siis estäisi ennakoitavissa olevia lapsiin liittyviä yhteydenottoja vaan edellyttäisi niiden toteamista lähestymiskieltoratkaisussa. Toisin kuin mietinnön kohdassa 4.1.5 asia ilmaistaan, lapsiin liittyvät ennakoitavissa olevat yhteydenotot kuten lasten normaaleihin viikkotapaamisiin liittyvät yhteydenotot olisivat siis sallittuja, mutta ne olisi mainittava lähestymiskieltoratkaisussa.

Ilmeisesti työryhmä on tarkoittanut muutosehdotuksellaan seuraavaa:

”Lähestymiskielto ei koske lähestymiskieltoratkaisussa mainittuja yhteydenottoja, joille on asiallinen peruste eikä muitakaan yhteydenottoja, jotka ovat erityisestä syystä ilmeisen tarpeellisia.”

Selvää onkin, ettei lähestymiskiellon määrääminen saa vaikuttaa kiellolla suojattavan ja kieltoon määrätyn henkilön yhteisten lasten huoltoon eikä tapaamisoikeuteen. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, joka on määrätty perheen sisäiseen lähestymiskieltoon (PeVL 8/2004 vp), vaikka GREVIO-asiantuntijaryhmä pitikin Suomea koskevassa arviointiraportissaan mietinnössä selostetuin tavoin (s. 49) huolestuttavana käytäntöä, jossa lähestymiskielloista sallitaan poikkeuksia lapsiin liittyvää yhteydenpitoa varten.

Asian jatkovalmistelussa ehdotetun säännöksen sanamuotoa olisi nähdäkseni syytä tarkastella edellä todetun valossa ja kiinnittää huomiota myös siihen, että lasten tapaamisoikeuksia koskevat määräykset ja järjestelyt saattavat olla hyvinkin yksityiskohtaisia ja niiden sisältö saattaa samankin tapaamisoikeutta koskevan päätöksen perusteella muuttua lapsen kasvaessa. Päätöksiä voidaan myös muuttaa olosuhteiden muuttuessa. Varsinkin sopimukseen perustuvat tapaamisjärjestelyt saattavat olla myös melko tulkinnanvaraisia ja väljiä. Tällaisten päätösten ja sopimusten sisältöä ei ole tarkoituksenmukaista edellyttää sellaisenaan siirrettäväksi lähestymiskieltopäätöksiin uhalla, että niihin perustuvia vanhempien kohtaamisia muuten pidettäisiin kiellettyinä yhteydenottoina.

Riittävää täytyy olla viittaaminen kulloinkin voimassa oleviin vahvistettuihin tai määrättyihin tapaamisjärjestelyihin yleisemmällä tasolla.

9. Lähestymiskiellon valvonta

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan, että uutena keinona hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön suojelemiseksi otettaisiin käyttöön sähköisesti valvottu lähestymiskielto. Tuomioistuin voisi päättää, että laajennettuun lähestymiskieltoon liitettäisiin sähköinen valvonta, jos sähköinen valvonta olisi välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi. Edellytyksenä olisi lisäksi, että sähköinen valvonta ei olisi kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet sekä muut asiassa ilmenneet seikat.

Ehdotus ”pantavalvonnasta” on kannatettava, mutta sen toteuttamiseen saattaa liittyä teknisiä ongelmia, joita ei ehkä ole täysin otettu huomioon. Laajennettu lähestymiskielto saattaa koskea esimerkiksi suojeltavan henkilön työpaikkaa tai sen osaa taikka muuta hyvin tarkasti määriteltyä paikkaa kuten esimerkiksi tiettyä liikuntapaikkaa. Jos kiellolla suojeltava henkilö työskentelee esimerkiksi tietyn kauppakeskuksen tiettyssä kioskissa, laajennettu lähestymiskielto saattaa olla määritelty siten, että se koskee vain kioskin tiloja, muttei välttämättä sen vieressä ja ala- tai yläpuolella kauppakeskuksessa olevia muita tiloja.

Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan toteuttamisessa käytettäisiin GPS/GNSS-paikannustekniikkaa. Valvontajärjestelmään ohjelmoitaisiin laajennettua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrätty alue, jolla lähestymiskieltoon määrätyn oleskelu on kielletty. Järjestelmään tulisi automaattisesti hälytys, jos kieltoon määrätty menisi kielletylle alueelle.

GNSS-vastaanottimen paikannustarkkuus on ilmeisesti tyyppillisesti noin viiden metrin luokkaa. Joissain olosuhteissa tarkkuus on kuitenkin olennaisesti heikompi. Tarkkuus, joka riittää vankien valvontaan, ei välttämättä riitä suppeaa tilaa tai huoneistoa koskevan tarkkarajaisen laajennetun lähestymiskiellon valvontaan esimerkiksi kauppakeskuksissa ja muissa suurissa rakennuksissa.

10. Lähestymiskiellon rikkominen

Lähestymiskieltolain 6 §:n 3 momentin mukaan lähestymiskieltoa koskeva asia on käsiteltävä kiireellisenä. Vaatimus kiireellisestä käsittelystä koskee lähestymiskiellon hakemista ja lain 16 §:n viittaussäännöksen nojalla myös lähestymiskiellon kumoamista ja muuttamista. Lähestymiskiellon tehokkuuden parantamiseksi myös lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosasian käsittely tulisi työryhmän näkemyksen mukaan säätää kiireelliseksi. Kiireellisyysvaatimus koski myös muutoksenhakua.

En pidä täysin johdonmukaisena, että lähestymiskiellon rikkomista koskevan asian tulisi rikosprosessissa päästä ohituskaistalle, mutta ne mahdolliset pahoinpitelyt ja laittomat uhkaukset, joiden perusteella lähestymiskielto on määrätty - tai jotka tehdään yhtä aika lähestymiskiellon rikkomisen kanssa - saisivat jäädä odottamaan normaalin aikataulun mukaista käsittelyvuoroa. Lähestymiskiellon tehoa lisäisi pikemminkin se, että poliisipartio olisi tarvittaessa saatavissa nopeasti paikalle tehostamaan lähestymiskiellon noudattamista ja että jatkamisvaaraan perustuvia vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja käytettäisiin matalla kynnyksellä.

Lähestymiskiellon ja sen rikkomiseen liitetyn rangaistusuhan vaikutus kieltoon määrätyn henkilön käyttäytymiseen ei välttämättä ylipäättänsä ole suuri. Tilanteissa, joissa uhkana on välitön henkeen tai terveyteen kohdistuva vaara, viranomaisen omasta aloitteesta julistama lähestymiskielto ei sellaisenaan välttämättä merkitse uhan aiheuttajalle mitään, elleivät fyysiset olosuhteet samalla olennaisesti muutu. Jos henkilö on valmis tekemään henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen, josta seuraa ankara rangaistus, häntä tuskin pidättelee yhtään enempää se, että hän saattaa saada pienen lisän yhteiseen rangaistukseen lähestymiskiellon rikkomisesta. Välittömän vaaran tilanteessa tarvitaan uhan aiheuttajan hillitsemiseksi kovempia ja konkreettisempia pakkokeinoja ja muita fyysisiä esteitä.

Edellä todetusta huolimatta lähestymiskiellon rikkomisen maksimirangaistuksen korottamista esimerkiksi kahteen vuoteen voitaisiin tässä yhteydessä harkita. Se saattaisi käytännössä madaltaa pakkokeinojen käytön kynnystä ja mahdollistaisi joka tapauksessa uusia pakkokeinoja kuten televalvonnan eräissä tapauksissa.

11. Ehdotuksen vaikutukset

Pidän työryhmän ehdotuksista tärkeimpänä ehdotettua sähköistä valvontaa. Sähköinen valvonta parantaisi lähestymiskiellon tehokkuutta ja lisäisi kiellolla suojattavan turvallisuutta. Sähköinen valvonta lisäisi lähestymiskieltoa rikkovan henkilön kiinnijäämisriskiä ja vähentäisi jatkamisvaaraa.

12. Muuta

Muilta osin minulla ei ole työryhmän mietinnöstä lausuttavaa.

Hirvonen Jarmo
Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - oikeusasiamies Petri Jääskeläinen,
esittelijänä EsN Jarmo Hirvonen